

DRUGI DIO

I 'ZAVRŠNI DOKUMENT' SINODE O SINODALNOSTI

U Rimu je od 2. do 27. listopada 2024. godine, održan drugi dio *Šesnaeste redovite opće skupštine Biskupske sinode o sinodalnoj Crkvi: zajedništvu, sudjelovanju i poslanju*. Zaključci skupštine sabrani su i predani Papi. Premda je bilo uobičajeno da, nakon održane Sinode, objavi pobudnicu, papa Franjo je iznenađujuće potvrdio i proglasio sinodski *Završni dokument* (26. 10. 2024.), koji je *ipso facto* postao dijelom redovitoga učiteljstva Petrova nasljednika. No sinodski postupak ne završava *drugim dijelom*, jer, nakon *pripreme i održavanja* Sinode, slijedi *provedba* u crkvenim zajednicama, kao treće susljedno razdoblje sinodske skupštine, koju bi trebalo nadgledati Tajništvo sinode.

Prije osvrta na *Završni dokument*, treba reći da je sinodska skupština, u dokumentu s prvoga dijela Sinode *Sažeto izvješće: sinodalna Crkva u poslanju* (28. 10. 2023.), raspravljala o nekim prijepornim smjerovima predlažući da se, na *drugomu dijelu Sinode*, istraže 'kontroverzna' polazišta. Međutim, papa je Franjo, u pismu glavnom tajniku Biskupske sinode kardinalu Mariju Grechu (14. 3. 2024.), spomenuo 'otvorena' pitanja i odredio da se ona predaju određenim radnim skupinama, koje će ih istražiti i svoje mu zaključke poslati do lipnja 2025. godine.

Radi se o bitnim postavkama za Crkvu, koje, prema Papinoj odluci, kao plod prvoga dijela Sinode, treba dubinski raspraviti da bi se bolje razjasnili odnosi između pastoralne i čudoređa, a to su: neki vidici odnosa između istočnih katoličkih Crkava i Latinske Crkve; slušanje vapaja siromašnih; poslanje u digitalnomu okruženju; preinaka u sinodalnoj misionarskoj perspektivi *Ratio Fundamentalitatis Institutionis Sacerdotalis*; neka teološka i kanonska pitanja o posebnoj službujućoj ulozi; preinaku spisa o odnosima između biskupa, posvećenoga života i crkvenih zajednica; o nekim vidicima biskupske službe; uloga papinskih predstavnika u misionarskoj sinodalnoj budućnosti; rad na teološkim mjerilima i sinodskim načinima za zajedničku prosudbu prijepornih doktrinarnih, pastoralnih i etičkih pitanja; prihvaćanje plodova ekumenskoga hoda u crkvene živote.

Radni dokument

Sukladno *Sažetomu izvješću*, a, za održavanje *drugoga dijela Sinode*, Glavno tajništvo Sinode, polazeći od pitanja *Kako biti sino-*

dalna Crkva u poslanju?, objelodanilo je dopunske smjernice *Ususret listopadu 2024.* (11. 12. 2023.), te je, nakon dobivenih stavova mjesnih Crkva, biskupskih konferencija, župnika, pojedinaca i skupina, pripremio *Radni dokument* (9. 7. 2024.). U želji za Crkvom odnosa, a ne činovništva i Crkvom misionarske sinodalnosti, *Radni* je *dokument* poslužio kao pomoć i temelj za raspravu, pripremu i vođenje drugoga zasjedanja Sinode, jer spaja učinke prvoga zasjedanja Sinode i drugih susreta, osobito onoga sa župnicima i savjetovanja različitih radnih skupina. Ne nudi gotova rješenja, nego 'upozorenja i prijedloge', pitajući se: *Kako će Crkva rasti u sinodalno-misionarskomu smjeru i biti bliže ljudima, kao zajednica krštenika koji se osjećaju suodgovornima za život Crkve?*

Drugo zasjedanje Sinode o sinodalnosti

Unatoč prigovorima i osporavanjima, netočnim tumačenjima i zlorabi sinodalnosti, ipak, ukorijenjena u crkvenoj predaji i shvaćena prema saborskomu nauku, a u sklopu neumoljivih društvenokulturnih promjena, *sinodalnost* je pastoralna nužnost. U pripremi za Sinodu i tijekom prvoga zasjedanja, kao okosnica, bilo je pitanje: *Sinodalna Crkvo, što kažeš o sebi?* Razmišljanjem i odgovorom o samospoznaji i smislu poslanja produbljena je svijest o označnicama sinodalne Crkve, živosti zajedništva, poslanja i sudjelovanja. U pozivu za obnovom Crkve *drugo je zasjedanje* išlo dalje, usmjerivši se temeljnomu pitanju: *Kako biti sinodalna Crkva u poslanju?* U pripremi i na zasjedanju *drugoga dijela Sinode*, sudionici su, u teološko-pastoralnomu smislu, raspravljali: *Kako identitet sinodalnoga Božjeg naroda u poslanju može dobiti primjeren oblik u odnosima, putovima i mjestima na kojima se odvija život Crkve?*

U središtu pripreme i *drugoga zasjedanja Sinode* bio je način rada, koji je zacrtan u *Radnomu dokumentu*. Rad Sinode odvijao se u više stupnjeva, potvrđujući plodove usvajanja korištene 'metode razgovora u Duhu', kao početne i temeljne točke sinodskoga hoda. U dobitak cijeloga postupka uključena je činjenica da se naučilo 'metodu' kojom se poteškoće rješavaju zajedno, osluškujući jedni druge, u razgovoru i prosudbi, a ostaje zadaća učiti: *Kako biti misionarska sinodalna Crkva?*

Završni dokument

U duhu pobudnice *Evangelii gaudium*, *Završni dokument*, od pet dijelova, koji se povezuju sa svetopisamskim događajima u kojima se uskrsnuli Krist susreće sa svojim učenicima, posvješćuje da

je poziv na misijsku preobrazbu istodobno poziv na obraćenje svake mjesne i sveopće Crkve, te donosi prijedloge za unaprjeđenje crkvenog ustroja. *Dokument* obvezuje cijelu Crkvu, upućujući na smjer koji svi trebaju slijediti, u pluralnosti koja označuje Crkvu.

Sinodalnost ne doživljavaju svi jednako, štoviše, za jedne je nepotrebna i vratolomna, a za druge budućnost kršćanstva zavisit će o načinu sinodalne obnove Katoličke Crkve. No, da ne bi prevagnuo pastoralni individualizam, *Završni dokument* potiče mjesne Crkve da sve uvrste u svakodnevni hod sa sinodalnim načinom savjetovanja i prosudbe, utvrđujući stvarne oblike i odgojne inačice za postizanje opipljivoga sinodalnog obraćenja u različitim crkvenim stvarnostima. Upućeni su poziv prihvatile mnoge biskupske konferencije, a preostaje vidjeti kako će Hrvatska biskupska konferencija, spominjući se splitskih crkvenih sabora (925. - 928.), pokrenuti pastoralnu obnovu u duhu misionarske sinodalnosti. Osim što se ovim spisom tvrdi da je sinodalnost temeljna odrednica Crkve, istodobno su predloženi putovi koje treba slijediti, načini koje treba primijeniti, obzorja koja treba istražiti.

Načini koje treba slijediti

U teološko-pastoralnomu vidu *Završni dokument* utvrđuje ono što slijedi, naglašavajući da je *sinodalnost* zajednički hod kršćana s Isusom Kristom i prema kraljevstvu Božjemu, odnosno da je ona put duhovne i ustrojstvene obnove. U središtu sinodalnosti, koju čine sudjelovanje i uključivost, težnja je za čovjekovim obraćenjem, koje se ostvaruje zajedno s obraćenjem pastora u nakani da Crkva, u doba globalizacije i pluralizma, postane evangelizacijsko-misionarski učinkovita. Opisujući *sensus fidei* kao 'nagon za istinom Evanđelja', *dokument* se ne shvaća 'normativno', nego kao odgovor na poziv obraćenja i razmjene darova.

Raščlanivši sveukupno stanje, sinodski su sudionici zaključili da misijskoj sinodalnoj Crkvi osim obnove struktura, treba obraćenje odnosa, koji izgrađuju kršćansku zajednicu i daju oblik poslanju u prožimanju različitosti 'poziva, darova i službi'. Govori se o Crkvi, koja je, kao znak jedinstva u različitosti, sposobna stvaralački obnavljati i njegovati odnose: s Gospodinom, između muškaraca i žena, u obiteljima, u zajednicama, sa siromasima i patnicima, između svih kršćana, društvenih skupina i religija. Ne spominje neprirodne bračne zajednice i stanja, a ističe da spolna razlika čini temelj ljudskog odnosa, te osuđuje isključivanje drugih zbog njihova 'bračnoga stanja, identiteta ili spolnosti'. Mnoga zla, koja prate svijet, očituju se i u Crkvi, koja, u sveopćoj pomutnji povjerenja, mora

prepoznati svoje nedostatke, moliti za oprostjenje, slušati zlostavljane i brinuti se za žrtve, osigurati načine za predusretanje i graditi povjerenje u Gospodina.

Podržavajući jednako dostojanstvo muškaraca i žena, *Završni dokument* poziva da se žene prihvati u svakoj službi koju dopušta Kanonsko pravo, istaknuvši da ne postoje razlozi koji sprječavaju žene da budu u vodećim ulogama u Crkvi. U sinodskim raspravama i glasovanju na otpor je naišlo osjetljivo pitanje ređenja žena za đakone, pa ono ostaje otvoreno. Uspoređujući sinodalne i euharistijske skupštine, naslućuju se nejasnoće o tomu kako bogoslužja mogu bolje očitovati sinodalnost, a u čemu bi se možda, kada se radi o uspostavi laičkih služba, a uzimajući u obzir mjesne okolnosti, vjernicima laicima otvorila mogućnost propovijedanja.

Promičući suodgovornost za poslanje svih krštenika, *dokument* izričito govori da su kršćani pozvani u obiteljskomu, poslovnom, građanskom, političkom, društvenom radu, u kulturi digitalnog okruženja i u svojim životnim sredinama naviještati evanđelje. U sklopu uspostave novih službi ističe se da karizme treba prosuđivati, a kao službe mogu biti oblikovane samo one koje zajednica, praćena prosudbom svoga pastira, prepozna kao stvarnu pastoralnu potrebu, nakon čega mjerodavno tijelo odlučuje o njoj. Osvrćući se na postojeće ustanovljene laičke službe i one koje nisu obredno ustanovljene, izvanredne i spontane uloge, Sinoda predlaže raščlambu i osnivanje službe slušanja i pratnje s različitim usmjerenjima.

Završni dokument nastoji približiti biskupa puku i spriječiti veličanje njegove službe, pa uzimajući u obzir njegovu krhkost, prema njemu ne treba gajiti prevelika i nestvarna očekivanja, a Sinoda se nada da će Božji narod imati više utjecaja na izbor biskupa. U obrazlaganju đakonske i svećeničke službe spominje neke poteškoće zaređenih službenika, kao što su izdvojenost, usamljenost i preopterećenost različitim potrebama. Potiče ih da otkriju smisao suodgovornosti i suradnje, podjelu zadaća i odgovornosti, hrabriju prosudbu onoga što pripada njima i onoga što se može prenijeti na druge. Osim što će takav pristup utjecati na odlučivanje, pridonijet će nadilaženju klerikalizma, duhovno učinkovitijemu i pastoralno životnijemu načinu vršenja službe.

Načini koje treba primijeniti

Kao odgovor na pastoralne izazove *Završni dokument*, shvaćajući Crkvu ne piramidalno nego kružno, nastoji vjernicima laicima ponuditi više sudjelovanja u crkvenomu poslanju i u pastoralu, ali u bogoslužju nema zamjene svećenika laicima. Sa stajališta sinod-

skih sudionika put do ostvarenja sinodalnosti nalazi se u većemu sudjelovanju Božjega naroda u crkvenom odlučivanju. U vidu uzajamnosti to znači obvezatnu uspostavu 'sinodalnih savjetodavnih tijela', veći pristup mjestima odgovornosti u biskupijama i crkvenim ustanovama te veće savjetodavno sudjelovanje u vijećanju, a konačnu odluku donose svećenici i biskupi. Premda biskupska moć odlučivanja ostaje nepovrediva, ipak nije bezuvjetna, jer se u Crkvi vlast ne sastoji u samovolji, pa crkvene vlasti ne mogu odlučivati bez savjetovanja niti smiju zanemariti smjernice savjetodavnih tijela. U tom smislu *dokument* predlaže promjenu Kanonskoga prava, uključujući uklanjanje propisa da savjetodavna tijela imaju 'samo savjetodavni' glas.

Osim načina odlučivanja novost je što, u metodološkomu smislu, *dokument* mijenja dosadanje shvaćanje pastoralala. Nadilazeći uobičajeni način rada, a u viziji cjelovitoga pastoralala, priopćuje da su crkvena raščlamba i odlučivanje u suodnosu s uljudbom transparentnosti, izvješćima i vrjednovanjima pastoralnih pothvata pomoću tijela sudjelovanja, kao najboljih područja rada za provedbu sinodalnih smjernica. Jedan od bitnijih zahtjeva, u odnosu obnove crkvenih ustroja, je jačanje pastoralnih vijeća na župnoj i biskupijskoj razni, pa je nužno naći način njihova izbora, posvetiti pozornost njihovu sastavu i umreživanju.

Uključivanje naroda Božjega podrazumijeva odgovarajuću izobrazbu, koja nije samo uslužno-tehnička, nego može istražiti svoje teološko-pastoralne, svetopisamske i duhovne temelje poslanja. Sudjelovanje vjernika laika, osobito u novčanomu i pastoralnomu izvješću i planiranju, provodi se institucionalnim posredovanjem, tj. preko različitih biskupijskih i župnih vijeća.

Transparentnost, vrjednovanje i odgovornost ne tiču se samo novčanih prihoda, nego i crkvene uprave, pastoralnih planova, načina navještaja vjere, dostojanstva osoba i uvjeta rada u crkvenim ustanovama. Za poboljšanje pastoralala nužna su zajednička izvješća i oblici vrjednovanja odgovornoga obnašanja službe. Crkva nije stranka ili tvrtka, nego narod Božji, koji se sabire i ide zajedno, da bi se susreo s Kristom i svjedočio. Pa, da se vlast ne bi zlorabilo, u sinodalnoj se Crkvi cijela zajednica okuplja, moli, sluša, raščlanjuje, razgovora, prosuđuje i savjetuje o odlukama. Odgovorni moraju svoje odluke jasno i otvoreno obrazložiti 'sinodalnim tijelima', a mjesna je Crkva obvezatna pronaći odgovarajuće načine za provedbu promjena.

Pastoral se ne smije ograničiti na usklađene međuljudske odnose, nego treba poticati susrete sa svim ljudima, u prostoru i vremenu, u mreži odnosa, noseći se s društveno-kulturnim izazovi-

ma. Smisao teritorijalnosti bitno se mijenja, uvećava se pokretljivost ljudi i širi digitalna kultura, što zahtijeva pastoralnu prilagodbu, obnovu biskupijskih i župnih zajednica te jačanje struktura za evangelizacijsko-misionarsko stvaralaštvo, istražujući nove pastoralne pristupe.

Oblikovanje župe, ističe se u *dokumentu*, treba promatrati prema novonastalim promjenama, jer je župa pozvana otvoriti se novim pastoralnim inačicama, koje prate pokretljivost ljudi i 'egzistencijalni teritorij'. Sinoda priznaje i zahvalno gleda na ustanove posvećenoga života, družbe apostolskoga života, udruge, pokrete, zajednice i samostane, potičući mjesnoga biskupa da oživiljuje i njeguje jedinstvo.

Ističući obzorje zajedništva, *Završni dokument* predložuje važnost razmjene darova i dijeljenje sredstava između mjesnih Crkava, promičući crkveno jedinstvo i povezivanje kršćanskih zajednica. Za 'zdravu decentralizaciju', jačajući ulogu crkvenih skupština i navodeći *biskupsku konferenciju* kao mjesto promicanja sinodalnosti, kao sredstvo razmjene iskustava i dobre prakse među Crkvama, predlaže, izazvavši ozbiljne rasprave, odrediti opseg njihove doktrinarne i stegovne mjerodavnosti, naglasivši da se time ne ugrožava vlast mjesnoga biskupa, jedinstvo i katolištvo Crkve. Kao bitna sinodalna novost spominju se *kontinentalne crkvene skupštine*, čiji teološki i kanonski smisao treba učinkovitije razjasniti. Sinoda potiče održavanje zajedničkih i pokrajinskih sabora, biskupijskih sinoda, kao ustanove za savjetovanje biskupa i dijela vjernika, te predlaže da sadanji postupak priznavanja njihovih zaključaka treba obnoviti, da bi ih se pravodobno objelodanilo.

Tražeći da se preispita služba upravljanja, Sinoda drži da se razmišljanje o Petrovoj službi mora voditi u duhu 'zdrave decentralizacije', a to znači da bi se moglo, bez osporavanja jedinstva nauka, stege i crkvenoga zajedništva, teološkim i kanonskim proučavanjem, dogovoriti što pridržati Papi, a što prepustiti biskupima. No, pod izlikom 'decentralizacije' Crkvu se ne smije parlamentarizirati prepuštajući je samovolji biskupskih konferencija i dovodeći u pitanje njezino jedinstvo u naučavanju vjere i crkvenu hijerarhiju.

Obzorja koja treba istražiti

Da bi narod Božji mogao svjedočiti evanđelje, treba mu, kao prvi korak, cjelovit, ustrajan i zajednički odgoj u misijskoj sinodalnosti. Izobrazba i odgoj počinju i ukorjenjuju se u kršćanskoj inicijaciji. Da se povezanost sa zajednicom ne bi zanemarila, bitno je shvatiti da misionarski poziv i poslanje podrazumijevaju stalno obraćenje. U duhovnoj zamrlosti i prijetnji vjere neodgodivo je

ustrajno produbljivati smisao nedjelje, kao pokretača kršćanske svijesti i kulture. Za sinodalnost je odlučujuća briga djelatno sudjelovanje na misi, jer ona oblikuje kršćane.

Svrha kršćanskoga odgoja nije samo naučeno znanje, nego promicanje sposobnosti otvaranja i susreta, dijeljenja i suradnje, promišljanja i prosudbe zajedničkoga i teološkog iskazivanja stvarnih iskustava. Odgoj se bavi svim odrednicama osobe s pratnjom osposobljenih voditelja. Mjesta i izvori poslanika su obitelj, župa, crkvene zajednice, bogoslovije, redovničke i akademske ustanove, mjesta služenja i rada s dragovoljcima. U mjesta koja pomažu susretu između vjere i kulture, a nekad su mnogima jedina sredina u vezi s Crkvom, ubrajaju se i društvena mjesta kao što su škole, sveučilišta, šport, glazba, politika i umjetnost.

U odgoju posebnu pozornost treba posvetiti vjeropouci i proučavanju crkvenih spisa, a izobrazba i odgoj za zaređene službe trebaju se oblikovati u sinodalnom duhu, a prema *Završnom dokumentu* to znači uključivanje žena i brakova u svakodnevni život bogoslovije i u odgoj za suradnju i suodgovornost. Oblikovanje Božjega naroda u sinodalnosti uključuje i digitalnu kulturu, jer ona, premda može uzrokovati štetu, ima bitnu ulogu u svjedočenju Crkve u suvremenom društvu, a postaje novo misionarsko područje. Kršćanska poruka na internetu treba biti dostupna na siguran i pouzdan način.

Ne smije se zaboraviti da je briga za maloljetnike i ranjive osobe bitna, kao i kultura sprječavanja zlostavljanja i pravodoban odgovor na neprimjereno ponašanje. Postupak zaštite i pomoći žrtvama neizostavna je zadaća koja zahtijeva blizinu. Cjeloviti dio evangelizacijsko-misijskoga pastoralala je društveni crkveni nauk, zalaganje za mir, međureligijski razgovor, briga za okoliš, izgradnja pravednijega svijeta, obrana života i pravedan društveni poredak. Brigom za siromašne, za one koji ne prepoznaju ljubav, koji su lišeni nade i ne vjeruju u Boga, crkvena sinodalnost otvara nove načine i surađuje u razmjeni darova sa svijetom.

Sadanji izazovi pastoralne budućnosti

U surječju općih, brzih i nezaustavljivih društveno-kulturnih promjena te zamršenosti oko sinodskih postupaka *Završni dokument*, čija se provedba očekuje u mjesnim Crkvama, u cjelini je pastoralna novost, pa mu treba pristupiti odgovorno, sustavno ga proučavati i razborito primjenjivati u duhu uzajamnosti. Bez obzira što je Sinoda nepotpuna, jer izostaje provedba, stavovi o 'otvorenim i prijemnim' pitanjima i što će neki prijedlozi izazvati rasprave,

ipak je otvorila mnoga vrata budućih crkvenih pothvata, započela je 'krčiti putove nove' (Hoš 10,12) i usmjerivati sinodalni način rada, koji omogućuje Crkvi da bude više participativna i misionarska.

Sinodski postupak, koji u nekima izaziva negodovanje, zagovara usvajanje sinodalnosti, potičući promjenu pastoralne svijesti, što zahtijeva teološko i duhovno produbljenje, te omogućuje protočnost evangelizacijsko-misijskoga rada. Kako i u kojoj mjeri će se ostvariti promjene i koji će biti učinci, u mnogomu će zavisiti o sazrijevanju crkvene svijesti. Unatoč tomu što Sinoda nije sve zadovoljila, ipak određuje novo vrjednovanje crkvenoga rada, otvara mnoga obnoviteljska pitanja i mnoštvo prijedloga kojima želi ubuduće provesti obnovu, kao što su npr. savjetovanja, osnivanja sinodalnih tijela, način odlučivanja u župama, biskupijama i u Vatikanu.

Sinoda ne želi da Crkva bude svrha samoj sebi, da se svede na mlitave usluge i činovništvo, da se usidri u nepomične okvire, nego da s vjerom i nadom u Krista širi stvaralačke vidike poslanja, osjećaj crkvenosti i zajedništva. Danas je teško govoriti o jedinstvenomu razumijevanju crkvenoga života i ujednačenoj uspostavi načina pastorala. Stoga, mjesnim Crkvama, uključujući sve ustroje, ustanove i zajednice, u suočavanju s društvenom i crkvenom stvarnošću, a u želji za evangelizacijsko-misionarskim i duhovno-pastoralnim rastom i stvaralaštvom, *dokument* postaje ozbiljan i poticajan izazov.

Sinoda podupire 'zdravu decentralizaciju' i sudjelovanje vjernika laika u bitnim odlukama, a u metodološkomu smislu nedvojbeno obrazlaže smisao evandeoske prosudbe u crkvenomu i pastoralnomu poslanju, na razini mjesne i sveopće Crkve. Premda ne odgovora na sva pitanja, osobito ne na ona 'prijeporna', o kojima raspravljaju radne skupine, *Završni dokument* ipak potiče na razmišljanja i pokazuje smjer, koji se naslućuje u načelnomu pristupu važnim izazovima.

Premda se ne zna koje pravno kanonsko mjesto ima, *dokument* je ipak obvezujući, a radne skupine, biskupijske i kontinentalne sinode, zasigurno će, računajući na pomoć teologa i teologije, u sudjelovanju i decentralizaciji, nastaviti obnovu započetih sinodskih poticaja, ne s ideološkim i političkim ciljevima, nego s teološkim jasnoćama, uključujući Sveto pismo i crkvenu baštinu, predaju i nauk, jer, u suprotnomu, u pluralnim crkvenim okolnostima, mogu nastati suvišne napetosti, pogibelji i nepopravljive štete. Započetu se sinodalnost može usporavati, ali ne i dokinuti, a odškrinuta sinodalna živost postupno će mijenjati Katoličku Crkvu.

Alojzije Ćondić